

матеріалів для визначення гностичних рівнів студентів завдяки гіперсередовищу.

Ефективним засобом у процесі формування професійних комунікативних, загальнонаукових умінь і навичок є використання гіпертекстових документів. Для оптимального їх застосування формуються навички роботи з текстовим процесором MS Word, використання мультимедійних підручників, гіпертекстової довідкової системи Windows та інших супутніх ресурсів. Створення веб-сторінок студентами є ще одним засобом формування комп'ютерних професійних умінь і навичок майбутніх перекладачів, які допомагають проектувати фахові інформаційні системи, моделювати різноманітну інформацію тощо. Веб-квест як засіб ІТ суттєво полегшує опрацювання навчальної інформації, втілення міжпредметних зв'язків, виконання творчих та групових завдань. Значна увага у цьому випадку приділяється формуванню умінь роботи з браузером [5].

Висновки. Підсумовуючи проаналізований матеріал зауважимо, що всі навчальні платформи, що використовуються для підготовки майбутніх перекладачів в університетах Великої Британії, не зважаючи на багатогранність підходів, використовують майже однакові ресурси ІТ. Використання цих ресурсів дозволяє активізувати навчальний процес, сприяти формуванню необхідних професійних компетенцій, у першу чергу лінгвістичної та комунікаційної, розвитку активності та творчості, самостійності та ініціативності студентів.

Отже, навчальна діяльність перекладачів у поєднанні з ІТ вимагає певних знань з інформатики, фахових дисциплін, насамперед іноземних мов. Синтез традиційних і новітніх інформаційних технологій відбувається на діяльнісній основі, коли види навчальної діяльності виступають об'єктом навчання і допомагають формувати загальне уявлення про професійну діяльність перекладача як про цілеспрямований, активний, тривалий процес пізнання.

До перспективних напрямів наукових розвідок вважаємо за доцільне віднести:

дослідження можливостей дистанційного навчання; особливостей професійного розвитку перекладачів та підвищення їх мотивації до активної діяльності й розвитку в асоціаціях перекладачів України та світу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – К.: Освіта України, 2007. – 396 с.
2. Прадівляний М. Г. Впровадження нових форм організації навчання іноземним мовам на базі засобів сучасних інформаційних технологій / М. Г. Прадівляний // Теоретичні питання освіти та виховання: зб. наук. пр. / за заг. ред. Євтуха М. Б., уклад. Михайличенко О. В. – К.: КНЛУ, 2008. – Вип. 37. – С. 77–82.
3. Gouadec D. Notes on translator training (replies to a questionnaire) [Електронний ресурс] / D. Gouadec // Notes from international symposium on innovation in translator and interpreter training. – Access technique: <http://www.fut.es/~apym/symp/gouadec.html>. – Заголовок з екрану. – Мова англ.
4. Richards J. C. Methodology in language teaching / J. C. Richards, W. A. Reynandys. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 256 s.
5. Software Requirements Specification [Інформаційний ресурс]. – Access technique: www.tss.swri.edu. – Заголовок з екрану.

BIBLIORAFIA

1. Hurevych R. S. Informatsiino-komunikatsiini tehnologii v navchalnomu protsesi I naukovykh doslidzhenniyah. – Kyiv: Osvit Ukraine, 2007. – 396 s.
2. Pradivlyanyi M. H. Vprovadzheniya novykh form orhanizatsii navchannya inozemnym movam na bazi zasobiv suchasnykh informatsiinykh tehnologii. Teoretychni pytannya osvity ta vyhovannya: zbirnyk naukovykh prats, 2008, Volume 37, – S. 77–82.
3. Gouadec D. Notes on translator training (replies to a questionnaire) [Електронний ресурс] / D. Gouadec // Notes from international symposium on innovation in translator and interpreter training. – Access technique: <http://www.fut.es/~apym/symp/gouadec.html>. – Заголовок з екрану. – Мова англ.
4. Richards J. C. Methodology in language teaching / J. C. Richards, W. A. Reynandys. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 256 s.
5. Software Requirements Specification [Інформаційний ресурс]. – Access technique: www.tss.swri.edu. – Заголовок з екрану.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сергєєва Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу Хмельницького національного університету

Наукові інтереси: новітні технології у викладанні перекладу; лексико-граматичні аспекти перекладу.

УДК 37.015.311:78

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТОГЛЯДУ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ІМПРЕСІОНІЗМУ

Тетяна СИДОРЕНКО (Кривий Ріг)

Постановка проблеми. Формування світогляду школярів, їх обізнаності в історії мистецтва набуває особливої актуальності в сучасній практиці художньо-естетичного виховання. На уроках художньо-естетичного

циклу має формуватись художній світогляд, художній смак, художні ідеали тощо. З цією метою мають бути створені максимально сприятливі умови [2].

На жаль, учителі рідко розглядають стиль імпресіонізму як тему шкільного уроку музичного мистецтва або взагалі не торкаються цієї теми. Тим самим втрачається значний пласт музичної культури, який веде до інтегративних процесів у мистецтві сьогодення.

Актуальність проблеми, її недостатнє вивчення й висвітлення у науково-педагогічній літературі, спостереження викладачів-методистів вищих навчальних закладів (під час проходження студентами музичного профілю педагогічної практики), необхідність розробки відповідних програмно-методичних матеріалів і рекомендацій щодо успішного розв'язання зазначених питань на практиці в умовах інформатизації музичної освіти є своєчасним і доцільним.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема світогляду привертала увагу науковців протягом усієї історії людства. Центром їх дослідження було ставлення особистості до світу, до себе, ціннісних аспектів свідомості (Аристотель, Сократ, Г. Сковорода, Р. Арцишевський, Є. Бистрицький, В. Іванов, С. Пролєєв, В. Шинкарук та ін.).

Педагогічні основи формування світогляду розглядалися в минулому А. Дістервегом, Я. Коменським, А. Макаренком, С. Русовою, Й. Песталоцці, К. Ушинським, В. Сухомлинським та ін. Сьогодні цьому питанню надається увага А.Бойко, Є. Моносоном, О. Семиновиченко, А. Сущенко та ін.

Особливий інтерес представляють наукові праці, присвячені збагаченню художнього світогляду учнівської та студентської молоді засобами мистецтва (Н. Андрєєва, О. Артюхова, О. Івушкіна, В. Смікал, М. Стасюк, Т. Філіпп'єва, С. Якименко та ін.), методичні рекомендації щодо удосконалення педагогічного впливу на світоглядні поняття і уявлення особистості (Т. Дяченко, В. Демиденко, В. Гудзь, Т. Ільїна, Є. Паладянець, Л. Потапюк, Ю. Руденко, Ю. Фоміних та ін.). Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження зазначених науковців.

Мета статті полягає у розкритті сутності цілісного світогляду школяра як стрижня формування особистості та художнього світогляду, його складової, змісту умов формування художнього світогляду учнів загальноосвітніх шкіл засобами музичного імпресіонізму.

Виклад основного матеріалу. Багатовіковий розвиток суспільної свідомості сприяв становленню і збагаченню філософського, наукового, художнього та інших світоглядних підходів до розуміння природи, культурних цінностей, історії людства. Світогляд людини має комплексний характер і тому функціонує як полісистема, основою якої є філософське

розуміння сенсу життя та діяльності, підкріплене науковими знаннями, морально-етичними та ціннісними орієнтирами, досвідом емоційно-чуттєвого та художньо-образного сприймання.

Науковці подають різні дефініції цього поняття, визначення його структури, функцій, чинників формування, розробці критеріїв і показників, рівнів сформованості. Але всі вони розглядають світогляд як узагальнену систему поглядів на світ у цілому, носієм якої є особистість і соціальна група. Він є необхідною складовою людської свідомості взагалі, і поєднує як загальнолюдський, так і особистісний досвід.

Шляхи, форми, методи, засоби виховання світогляду в учнівської молоді висвітлено у дослідженнях О. Артюхової, І. Буогун, А. Васильєва, З. Воїнкової, С. Гончаренка, В. Демиденко, Є. Дурманенко, В. Ільченко, Г. Кондратенко, Л. Корміної, І. Метлика, Е. Моносонова, Л. Потапюк, М.Ратко, Р. Рогової, Ю. Руденка, О.Шаповал та ін.

Проблеми світоглядної підготовки молоді завжди займали і займають чільне місце у філософських, психолого-педагогічних, літературознавчих та методичних дослідженнях. Аналіз їх дозволив розкрити сутність цілісного світогляду як стрижня формування особистості та художнього світогляду як його складової. Сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою та сформованим художнім світоглядом [3].

Художній світогляд являє собою один із різновидів світоглядного ставлення людини до природи, суспільства й самої себе. Кожний із них має значний потенціал розвитку духовних сил особистості, покликаний сприяти наближенню її до пізнання об'єктивних закономірностей дійсності, а також освоєння соціальних та природних явищ у їх цілісності, гармонії та красі.

Відомі педагоги А. Макаренко, В.Сухомлинський, К. Ушинський та ін. наголошували на важливості формування художнього світогляду учнів, організації у загальноосвітній школі художньо-світоглядної освіти і виховання, використання з цією метою можливостей різних видів мистецтва, цінностей національної і світової художньої культури.

Одним із засобів формування художнього світогляду школярів, на нашу думку, є музичний імпресіонізм як напрямок у мистецтві, що стверджує красу повсякденної дійсності, простих демократичних мотивів, досягає живої достовірності зображення, робить естетично значущим справжнє сучасне життя в його природності, у всьому багатстві фарб.

Саме стильові особливості імпресіонізму забезпечують учителя тими виражальними засобами, які впливають на формування у вихованців художнього світогляду.

У музичній науці першим масштабним дослідженням, де спеціально висвітлюється проблема стилю, стала робота С. Скребокova «Художні принципи музичних стилів». У ній автор подає таке визначення: «Стиль у музиці, як і в інших видах мистецтв, – це вищий вид художньої єдності. І ця єдність у вигляді найтонших видів спорідненості так чи інакше пронизує всі сторони твору. У музиці він позначається і в тематизмі, і в музичній мові, і в формоутворенні. Виявляється він в образному ладі твору в цілому, у творчих традиціях композитора, у його ставленні до життя, до слухачів, до виконавців» [5, с.10].

Виходячи із завдань нашого дослідження, ми акцентуємо увагу на одному із видів мистецького стилю – «імпресіонізм», який в системі історично-мистецьких стилів займає проміжне положення по відношенню до стилю епохи і художнього напрямку.

Імпресіонізм стверджує красу повсякденної дійсності, простих, демократичних мотивів, добивається живої достовірності зображення, робить естетично значущим справжнє, сучасне життя в його природності, у всьому багатстві й блискотинні фарб, запам'ятовуючи видимий світ у властивій йому постійній мінливості, відтворюючи єдність людини і навколишнього середовища.

Серед стильових особливостей напрямку можна виділити: прагнення передавати швидкоплинні враження, півтони, півтіні – на перший план висувається звукова барвистість, велика увага приділяється колориту, пошукам надзвичайних звучань і гармоній; відмова від класичної завершеності форм – звернення до жанрів програмної музики, до народних танцювальних і пісенних образів; тягіння не до монументальних, а до мініатюрних форм; розширення засобів музичної виразності, необхідних для втілення нових образів – збагачення темброво-колористичних можливостей музики (ладу та гармонії, мелодії та метроритму, фактури та інструментовки); свобода розвитку, постійна мінливість гармонічної мови, ритмічного малюнка, фактури, темпу, що надає характеру імпровізаційності, сприяє передачі постійно мінливих вражень. Саме ці стильові особливості музики полегшують сприймання учнями класичної музики минулого і сучасного, мають глибокий художній вплив на слухача.

Кращі зразки музичного імпресіонізму розвивають чутливість дітей до музики, вводять у світ краси і добра, відкривають людські почуття і переживання.

Оскільки предметом нашого дослідження є формування художнього світогляду школярів засобами музичного імпресіонізму, то важливим для нас є аналіз програм з точки зору передбаченого ними знайомства учнів з творчістю композиторів-імпресіоністів. Підтримуємо і підтверджуємо думку науковців про те, що в сучасній практиці викладання музики в загальноосвітній школі вивчення учнями кращих зразків музичного імпресіонізму майже не здійснюється (у сьомому класі передбачене слухання «Болеро» М. Равеля на двох уроках).

Але твори композиторів-імпресіоністів з їх яскравою, мальовничою палітрою і майже осяжними образами могли б бути більше задіяні в шкільному навчанні. Вони здатні всіляко стимулювати творчу фантазію, розширити музичний понятійний апарат, розвивати музичне сприйняття.

Методична апробація ефективності умов формування художнього світогляду школярів засобами музичного імпресіонізму здійснювалася нами під час проходження студенткою музично-хореографічного відділення педагогічної практики (7 клас загальноосвітньої школи). Робота будувалася за принципом забезпечення умов ефективності формування художнього світогляду школярів засобами музичного імпресіонізму. Крім цього, нами враховувалися принципи навчально-виховної роботи з учнями при вирішенні завдань естетичного виховання, які запропоновані О. Ростовським [6].

Для вирішення поставлених завдань було розроблено навчальну програму з урахуванням уроків та позакласних заходів певної тематики, проведення яких забезпечувало ширше ознайомлення учнів з творами композиторів-імпресіоністів та формування показників художнього світогляду.

Оскільки навчальна програма відводить лише два уроки на ознайомлення учнів із творами композиторів-імпресіоністів, ми використали прийом «випередження», який рекомендується педагогікою співробітництва. Він полягає в тому, що вчитель задовго до уроку, на якому буде вивчатися певна тема, відводить декілька хвилин на попереднє ознайомлення з нею учнів. У нашому випадку – це слухання фрагментів музичних творів К. Дебюссі та М. Равеля без оголошення прізвищ композиторів та пояснень стильових особливостей музики при вивченні тем «Програмна музика. Характерні ознаки програмної музики» та «Мелодія, лад, гармонія як засоби музичної виразності, їх роль у створенні музичного образу».

Використання цього прийому дало вчителю можливість розпочати знайомство з музикою композиторів-імпресіоністів із запитання «Чи

чули Ви цю музику?» і частина учнів дала на нього позитивну відповідь.

Процес формування особистості, у тому числі художнього світогляду, як стверджують науковці, довготривалий. Тому необхідні більш ширші пошуки можливостей для ознайомлення учнів з творами К. Дебюсі та М. Равеля, задіявши для цього позакласну роботу, зокрема такі її форми як, лекції-концерту, конкурс «Угадай мелодію», комп'ютерну презентацію та ін. Крім цього, на цих уроках музики, на яких навчальною програмою не передбачалося знайомство з музикою імпресіоністів, можливе використання її на таких етапах уроку, як організація класу, узагальнення і систематизація знань, підсумок уроку.

Формування художнього світогляду учнів засобами музичного імпресіонізму забезпечувалося нами реалізацією умов, які базуються на психологічному, культурологічному та педагогічному ґрунті, а саме: врахування особливостей сприймання музики старшого підліткового віку, послідовне збагачення їхнього особистісно-ціннісного досвіду у сфері мистецтва; зміцнення взаємозв'язку філософського, наукового, художнього та побутового світосприймання учнів; дотримання учителем основних принципів навчання; необхідність звучання на уроці та позакласних заходах «живої» музики у виконанні вчителя (твори К. Дебюсі, М. Равеля); врахування ступеня наукової дослідженості процесу формування художнього світогляду учнів психолого-педагогічною, музикознавчою та методичною науками.

Висновки. З огляду на вищевикладене, формування художнього світогляду школярів передбачає реалізацією умов, а саме:

- інформаційне забезпечення сприймання (більш повне використання творів композиторів-імпресіоністів на уроках музики, послідовне збагачення особистісно-ціннісного досвіду учнів у сфері мистецтва);

- формування установки на сприймання музичного твору (забезпечення інтересу та доступності сприймання учнями музичних творів композиторів-імпресіоністів, врахування вікових особливостей учнів-підлітків у сприйманні творів цього музичного напрямку, забезпечення їх інтересу до музики через виконання вчителем на музичному інструменті творів К. Дебюсі та М. Равеля);

- уміння аналізувати музичний твір композиторів-імпресіоністів (здійснення акценту у цій діяльності на стильових характеристиках твору, що сприяє розвитку жанрової орієнтації, сенсорної сфери учня, набуттю досвіду художньо-творчої діяльності);

- взаємодія різних видів мистецтв у навчально-виховному процесі (використання творів живопису та літератури для поглиблення взаємозв'язку філософського, наукового, художнього та побутового світосприймання учнів, їх музичного досвіду);

- організація творчої діяльності школярів (залучення учнів до слухання і аналізу творів композиторів-імпресіоністів на уроках, позакласних заходах, участь у шкільних гуртках любителів класичної музики та ін.);

- врахування ступеня наукової дослідженості процесу формування художнього світогляду учнів-підлітків засобами музичного імпресіонізму

Перспективним вбачаємо розкриття закономірностей формування художнього світогляду школярів засобами музичного імпресіонізму, вдосконалення методів керівництва цим процесом у навчально-виховній роботі за допомогою визначених умов.

Ураховуючи незаперечну цінність існуючих здобутків вчених, слід зазначити, що проблема формування художнього світогляду школярів у навчально-виховному процесі загально-освітньої школи засобами музичного імпресіонізму ще не знайшла свого достатнього висвітлення у науково-педагогічній літературі. У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого вивчення художнього світогляду як духовно-функціонального утворення особистості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аліев Ю. Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта / Юлий Багирович Алиев. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 336 с.
2. Артюхова О. В. Формування художнього світогляду особистості як педагогічна проблема // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв, МДУ, 2003. – С. 107–113.
3. Дурманенко Є. А. Проблема формування світоглядної культури молоді / Є. А. Дурманенко, О. А. Шаповал. – Педагогічний пошук: Волинський обласний науково-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. – 1999. – № 1. – С. 69–71.
4. Лебедева А. В. Формування у школярів естетичного ставлення до дійсності у позаурочній музично-творчій діяльності. – дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання / А. В. Лебедева. – Вінниця, 2011. – 387 с.
5. Скребков С. С. Художественные принципы музыкальных стилей / Сергей Сергеевич Скребков. – М.: Музыка, 1973. – 446 с.
6. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: [навч. метод. посібник] / Олександр Якович Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга, 2001. – 272 с.

ВІБЛІОНРАФІЯ

1. Aliev Yu. B. Nastol'naya kniga shkol'nogo uchitelya-muzykanta/ Ylij Bagirovich Aliev. – M.: Gumanit. izd. czentr. VLADOS, 2000. – 336 s.
2. Artyuhova O. V. Formuvannya hudozhn'ogo svitoglyadu osobystosti yak pedegogichna problema// material Vseukrains'koi naukovo-praktichnoi konferentsii. – Mykolaiv, MDU, 2003. – S. 107–113.
3. Durmanenko Ye. A. Problema formuvannya svitoglyadnoi kul'tury molodi/ Ye. A. Durmanenko, O. A. Shapoval. – Pedagogichnyi poshuk: Volunc'kyi oblasnyi

naukovo-metodychnyi instytut pislydyplomnoi osvity pedagogichnykh kadriv. – 1999. - № 1. – S. 69–71.

4. Lebedeva A. V. Formuvannia u shkolyariv estetychnogo stavlennia do diisnosti u pozaurochnii muzychno-tvorchii diyul'nosti. – dys. ... kand. ped.nauk: 13.00.07 – teoriia i metodyka vykhodannia/ A.V. Lebedeva. – Vinnytsia, 2011. – 387 s.

5. Skrebkov S.S. Xydozhestvenny'e principy' muzykal'ny'x stilei/Sergei Sergeevich Skrebkov. – M.: Muzyka, 1973. – 446 s.

6. Rostovs'kyi O. Yu. Metodyka vykladannia muzyky v osnovnii shkoli: [navch. metod. posibnyk]/ Oleksandr Yukovych Rostovs'kyi. – Ternopil': Navchal'na knyga, 2001. – 272 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сидоренко Тетяна Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: актуальні проблеми мистецької освіти, професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

УДК 159.923.4-057.87: 303.448

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПЕРАМЕНТУ СТУДЕНТІВ

**Микола СУПРОВИЧ, Катерина ЗАМОЙСЬКА, Андрій РАК, Віталій РУДЬ
(Кам'янець-Подільський)**

Постановка проблеми. Сучасна теорія темпераменту базується на роботах І.П. Павлова. Згідно нею темперамент – це сукупність нервово-психічних процесів і станів індивідуума, їхньої інтенсивності, швидкості, ритму, тривалості та перебігу, які проявляються через зовнішню поведінку, що загалом характеризує психічну індивідуальність людини. Саме тому кожна людина є індивідуальністю з дня народження, тому що майбутній темперамент особистості закладено на вже рівні генотипу. Темперамент вважають найбільш стійкою характеристикою особистості, яка майже не змінюється впродовж життя, виявляється в усіх сферах життєдіяльності і характеризує індивіда з боку динамічних особливостей його психічної діяльності, тобто, за показниками темпу, швидкості, ритму, інтенсивності, енергійності, емоційності [1].

Розрізняють чотири типи темпераментів: холеричний, сангвінічний, флегматичний та меланхолічний.

Сангвінік – це витривалий, врівноважений і рухливий тип нервової системи. І збудження, і гальмування у нього дуже працездатні, рухливі, добре зрівноважені. Сангвінік енергійний, легко пристосовується до обстановки, до людей, не боїться життєвих труднощів.

Флегматик – людина з витривалою і зрівноваженою нейротичною системою, але збудження і гальмування у нього повільні. Він спокійний, не поспішає, він пристосовується до обставин і до людей повільніше, ніж сангвінік. Він не дуже любить змінювати умови життя, схильний до стабільності звичок, інтересів. Через стійкість нервів він добре опирається кризам, важким умовам.

Холерик – людина з невірноваженою нервовою системою. Збудження у нього бурхливе і рухливе, гальмування ослаблене. Нервовий склад у холерика двоякий: сильний у збудженні,

маловитривалий в гальмуванні. Він енергійний, дієвий, швидкий у рішеннях, діяч, може бути винахідливим і кмітливим. В цей же час він запальний, нестриманий, йому дуже важко себе опанувати. Пристосуватися до обстановки холерика важче.

Меланхолік – людина з дуже чуттєвою і нестійкою нервовою системою. Її збудження і гальмування ослаблене, рухливість знижена. Меланхолік важко пристосовується до складних умов, сутужно переносить недоліки близьких людей. Але підвищена чуттєвість робить його добрим, толерантним і він може бути мирним, найвідданішим супутником життя.

Відповідно до теорії Павлова, дійсний темперамент (тобто тип вищої нервової діяльності) може бути точно визначений лише через експеримент. Як же визначити схильність особистості до певного типу темпераменту? Існує доволі багато тестів, які пропонують різні варіанти для вирішення даного питання. Наприклад, опитувачі «Формально-динамічні властивості індивідуальності (ОФДСІ)» по В.М. Русалову [2], «Дослідження психологічної структури темпераменту» по Б.М. Смирнову [3], «Діагностика типів акцентуації рис характеру і темпераменту К. Леонгарда» по Х. Шмішеку [4], тест на темперамент А. Белова [5] тощо.

Але найбільшого поширення набув тест-опитування на визначення типу темпераменту запропонований в 1963 році Г. Айзенком. Опитувальник, що отримав назву «Айзенка особистісний опитувальник» (Eysenck Personality Inventory, або EPI) складається з 48 питань, призначених для діагностики екстравертності та нейротизму, а також 9 питань, що становлять так звану «шкалу брехні», за якою визначається тенденція обстежуваного представити себе в «кращому світлі». Відповіді (тільки «так» або «ні»), що збігаються з «ключем», оцінюються в 1